

Jørgen Elklit og Ole Tonsgaard:

Folkeafstemningen i september 1978 om 18 års valgret

Hensigten med denne artikel er at fastholde visse væsentlige træk i det mønster, som kunne konstateres i stemmeafgivningen ved folkeafstemningen i eftersommeren 1978 om nedsættelse af valgretsalderen fra 20 til 18. år. Vi vil primært beskæftige os med selve folkeafstemningen den 19. september 1978. Det skyldes især, at baggrunden for forslaget og dets gennemførelse med stort flertal i Folketinget i maj 1978 er udførligt behandlet af Palle Svensson i bogen De unges valgret,¹ hvortil der derfor henvises.

Det empiriske materiale, som vi først og fremmest vil bygge på, er indsamlet i forbindelse med den vælgeradfærdsundersøgelse, som en gruppe medarbejdere ved Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet på selve afstemningsdagen gennemførte i Odder for TV-A.² Undersøgelsens data-materiale vil blive beskrevet mere detaljeret i afsnit 2 nedenfor, men der kan allerede indledningsvis være anledning til at pege på de grunde, der lå bag beslutningen om at gennemføre endnu en af de såkaldte Odder-undersøgelser, oven i købet i Odder igen.

Ud over de grunde af journalistisk karakter, som TV-A havde for at foreslå gennemførelsen af en undersøgelse af denne karakter, er der grund til at fremhæve, at denne undersøgelsesform gør det muligt ved en forholdsvis overkommelig indsats at indsamle et datamateriale, der i en situation uden intensive interview-undersøgelser kan fungere som en slags erstatning herfor. Efter en periode med mange og store interview-undersøgelser fra 1971-75 er der nu tilsyneladende tale om en vis opbremsning i aktivitetsniveauet på dette felt. Derfor kan sådanne mindre ambitiøse og mindre kostbare undersøgelser komme ind som én måde af fastholde nogle af de forklaringsfaktorer, som har ligget bag et bestemt adfærdsmønster i vælgerkorpset eller i dele deraf.

---

1) Århus: Forlaget Politica, 1978.

2) Ud over denne artikels forfattere deltog Ole Borre og Palle Svensson i arbejdet med undersøgelsen. Ved gennemførelsen deltog blandt andre også Jørgen Ø. Kirkegaard, Vivian Righolt, Arne Rolighed og Torben Thilsted.

Ved den første folkeafstemning om 18 års valgret, i juni 1969, gennemførtes den første af denne type undersøgelser, som principielt er totalundersøgelser af samtlige stemmende vælgere på ét eller flere af landets ca. 2.000 afstemningssteder, netop i Odder kommune.³ Det var derfor nærliggende at prøve at gennemføre en ny undersøgelse af en isoleret folkeafstemning om præcis det samme tema i det samme område for at undersøge, om de træk, der havde spillet ind i 1969, stadig gjorde sig gældende med samme vægt.

Nok så betydningsfulde var imidlertid de tre andre hovedgrunde til at tage til Odder igen. Først og fremmest var det vigtigt at finde frem til et afstemningssted, der i sin sociale og politiske struktur ikke afveg væsentligt fra landet som helhed. Man kan ikke på denne måde finde frem til ét område, der kan siges at være fuldstændigt repræsentativt for hele landet, men man kan finde frem til en række afstemningssteder, der ikke afviger meget fra landsgennemsnittet på en række centrale variable. Odder er ét af dem.

Hertil kommer, at meget taler for, at man vælger et afstemningssted, der ligger i en del af landet, der som helhed har en politisk struktur, der ikke afviger radikalt i en eller flere henseender fra landets "gennemsnitlige" politiske struktur. Også i denne sammenhæng er Odder et rimeligt valg, idet det for nylig er blevet påvist, at Østjylland - til dels sammen med Fyn - er den af de 8 regioner, som landet blev delt op i ved den pågældende analyse, der afviger mindst fra landsgennemsnittet.⁴

Endelig må det være rimeligt at pege på, at praktiske grunde kræver, at man udvælger afstemningssteder, hvor antallet af stemmende vælgere på forhånd må antages at blive af et sådant omfang, at det opstillede apparat kan klare indsamling og behandling af datamaterialet på den tid, som er til rådighed, og som selvfølgelig primært bestemmes af fjernsynets programlægning. Samtidig skal der dog også være så mange deltagere med i undersøgelsen, at man

---

3) Ole Riis, "Folkeafstemningen om 18 års valgret", Økonomi og Politik, 43. årgang, nr. 3 (1969), pp. 215-232.

4) Jørgen Elklit, Om center-periferi-strukturen i Danmark, paper til en workshop om "Nordiske periferier: etniske, sproglige og religiøse modsætninger", 5. Nordiske statskundskabskongres, Bergen, 27.-30. august 1978, især pp. 32-34.

kan foretage de for analysen nødvendige nedbrydninger af materialet. Afstemningssteder med mindst 3.000 og maksimalt 5.000 afgivne stemmer vil af denne grund påkalde sig særlig interesse, og også dette krav opfylder Odder.

1. Folkeafstemningen i hele landet

Inden vi går over til at se nærmere på materialet og resultaterne fra Odder, vil det være rimeligt for et øjeblik at forskyde perspektivet og betragte hele afstemningen og det regionale mønster, der kan konstateres heri.

Kravene til en forkastelse ved folkeafstemning af et i Folketinget vedtaget forslag om ændret valgretsalder er, at et flertal, der udgør mindst 30 pct. af samtlige vælgere, skal stemme for forkastelse, altså stemme "nej".

For hele landet blev resultatet, at 34,2 pct. af alle vælgere stemte "ja" den 19. september 1978, medens 29,3 pct. stemte "nej", og Folketingets afgørelse blev derfor stående. Valgdeltagelsen blev 63,4 pct., idet vi her som andre steder i denne artikel holder Grønland og Færøerne udenfor.

Som ovenfor nævnt var rammerne omkring afstemningen i juni 1969 om 18 års valgret stort set identiske med, hvad tilfældet var denne gang. Det gælder også valgdeltagelsen, som i 1969 var 64,1 pct. Der er således ingen tvivl om, at traditionen med en i forhold til andre valg og afstemningen lav valgdeltagelse ved enkeltstående afstemninger om valgretsalderen er blevet fastholdt. Dette spørgsmål optager tilsyneladende ikke befolkningen meget.

Også på andre områder er der paralleller til situationen i 1969. Det gælder blandt andet den kraftige regionale variation i afstemningsmønstret, med de højeste "ja"-procenter i hovedstadsområdet og de laveste i Vest- og Nordjylland. Selv om det er muligt at sammenligne afstemningsresultaterne i 1969 og 1978 direkte på trods af kommunalreformens ændringer i den kommunale inddeling, har vi ikke benyttet denne fremgangsmåde. I stedet har vi set på forholdene inden for 8 større regioner. Disse regioner har i anden sammenhæng vist sig hensigtsmæssige ved en analyse af center-periferi-dimensionens betydning for det politiske mønster

i Danmark, og også for dette formål giver de et tilstrækkeligt nuanceret billede.⁵ Den foretagne regionalisering fremgår af tabel 1.

Tabel 1. Oversigt over den benyttede inddeling i 8 regioner

	1978	1969
Region 1	Københavns kommune Frederiksberg kommune	Københavns kommune Frederiksberg kommune
Region 2	Københavns amt Roskilde amt Frederiksborg amt	Københavns amt Frederiksborg amt
Region 3	Vestsjællands amt Storestrøms amt Bornholms amt	Holbæk amt Sorø amt Præstø amt Bornholms amt Maribo amt
Region 4	Fyns amt	Odense amt Svendborg amt
Region 5	Århus amt Vejle amt	Randers amt Århus amt Skanderborg amt Vejle amt
Region 6	Nordjyllands amt Viborg amt	Hjørring amt Ålborg amt Thisted amt Viborg amt
Region 7	Ringkøbing amt Ribe amt	Ringkøbing amt Ribe amt
Region 8	Sønderjyllands amt	Haderslev m.fl. amter

De 8 regioners placering på en økonomisk/politisk/kulturel center-periferi-dimension er vist i tabel 2 og 3, hvor de tillige er placeret efter urbaniseringsgrad i 1970. Forekomsten af tomme celler skyldes, at der er flere celler end regioner. I hver af de celler, hvor der er placeret en region, er det angivet, hvor mange "ja"-

5) Elklit, *op.cit.*, især pp. 4-14. Omregningen af 1969-folkeafstemningen til de nye enheder ses i *Statistiske Efterretninger*, 63. årgang, Nr. 18 (8. marts 1971), pp. 264-266.

og hvor mange "nej"-stemmer i pct. af samtlige vælgere der blev afgivet i den pågældende region.

Situationen ved folkeafstemningen i 1978 er vist i tabel 2, som tegner et ganske klart billede. Center-periferi-dimensionen spiller - i hvert fald på dette aggregeringsniveau - en større rolle for variationen i "nej"-procenten, end urbaniseringsniveauet gør. Det samme gælder "ja"-procenten, som jo er af selvstændig interesse, når de to procenter beregnes af hele vælgerkorpset, og ikke blot af de afgivne, gyldige stemmer.

I tabel 3 er vist, hvorledes billedet tegner sig for 1969-afstemningen. Her bemærkes, at valgdeltagelsen var højere uden for hovedstadsområdet end i 1978, medens den var lavere såvel i København og Frederiksberg som i hovedstadsamterne. Men bortset fra denne forskel og bortset fra det helt anderledes niveau for både "ja"- og "nej"-procenterne er mønstret dog det samme med hensyn til den relative betydning af henholdsvis center-periferi-dimensionen og urbaniseringsniveauet.

Tabel 2. "Ja"- og "nej"-procenten den 19. september 1978 i 8 regioner, efter disses urbaniseringsgrad og placering på en center-periferi-dimension. "Ja"-procenten er det først anførte tal, "nej"-procenten det andet

		periferi ← → center	
Urbaniseringsgrad	høj ↑		region 1 39,9 + 21,1
		region 5 34,0 + 30,0	region 2 40,7 + 26,7
		region 7 27,6 + 35,3	region 4 32,3 + 29,8
		region 8 28,2 + 32,5	
	↓ lav	region 6 28,3 + 32,7	region 3 31,5 + 31,2

1969-tallene i tabel 3 tyder også på en stærkere sammenhæng mellem "nej"-procent og valgdeltagelse, end den man fandt i 1978. Dette spørgsmål har vi set lidt nærmere på, idet vi har beregnet korrelationen mellem de enkelte valgkredsers "nej"-procent og deres valgdeltagelse i henholdsvis 1969 og 1978. For de 126 valgkredse i 1969 blev resultatet et r på .92. Uanset hvor varsom man skal være med at fortolke sådanne koefficienter og de sammenhænge, de skal belyse, er der ingen tvivl om, at en koefficient af denne størrelsesorden er udtryk for en indiskutabel sammenhæng mellem modstanden mod i 1969 at nedsætte valgretsaldere og deltagelsen i afstemningen.

Man må således gå ud fra, at det i 1969 sandsynligvis var modstanderne af forslaget om 18 års valgret, der især blev mobiliseret. Hvorledes var situationen så godt 9 år senere? Allerede ændringerne i resultaterne for de 8 store regioner gør det rimeligt at forvente, at billedet har ændret sig ikke så lidt, og det viser sig da også, at r for sammenhængen mellem "nej"-procent og valg-

Tabel 3. "Ja"- og "nej"-procenten den 24. juni 1969 i 8 regioner, efter disses urbaniseringsgrad og placering på en centeri-periferi-dimension. "Ja"-procenten er det først anførte tal, "nej"-procenten det andet

		periferi ← → center	
Urbaniseringsgrad	↑ høj		region 1 18,9 + 38,3
		region 5 12,3 + 52,9	region 2 17,2 + 47,9
	region 7 9,1 + 59,7	region 4 12,6 + 50,6	
	region 8 9,5 + 53,7		
	region 6 9,2 + 55,9	region 3 12,6 + 52,9	
	↓ lav		

deltagelse i 1978 er så lav som .21.⁶ På kreds niveau kan modstandens størrelse ikke længere bidrage til at forklare variationerne i valgdeltagelsens størrelse.

Ser man i stedet på sammenhængen mellem "ja"-procenten og deltagelsen ved afstemningen i 1978 - stadig på kreds niveau - viser det sig, at sammenhængen mellem disse to variable blandt andet kan beskrives ved en korrelationskoefficient på .43, og variationen i tilslutningen til 18 års valgret kan tilsvarende forklare 4 gange så meget af variationen i deltagelse, som "nej"-procenten kunne.

Man skal selvfølgelig være sig for at drage alt for håndfaste konklusioner på dette grundlag, men der er ingen tvivl om, at disse resultater peger i en retning, der ganske godt svarer til de konklusioner på individniveau, som vi senere i artiklen mener at kunne drage af Odder-undersøgelserne.

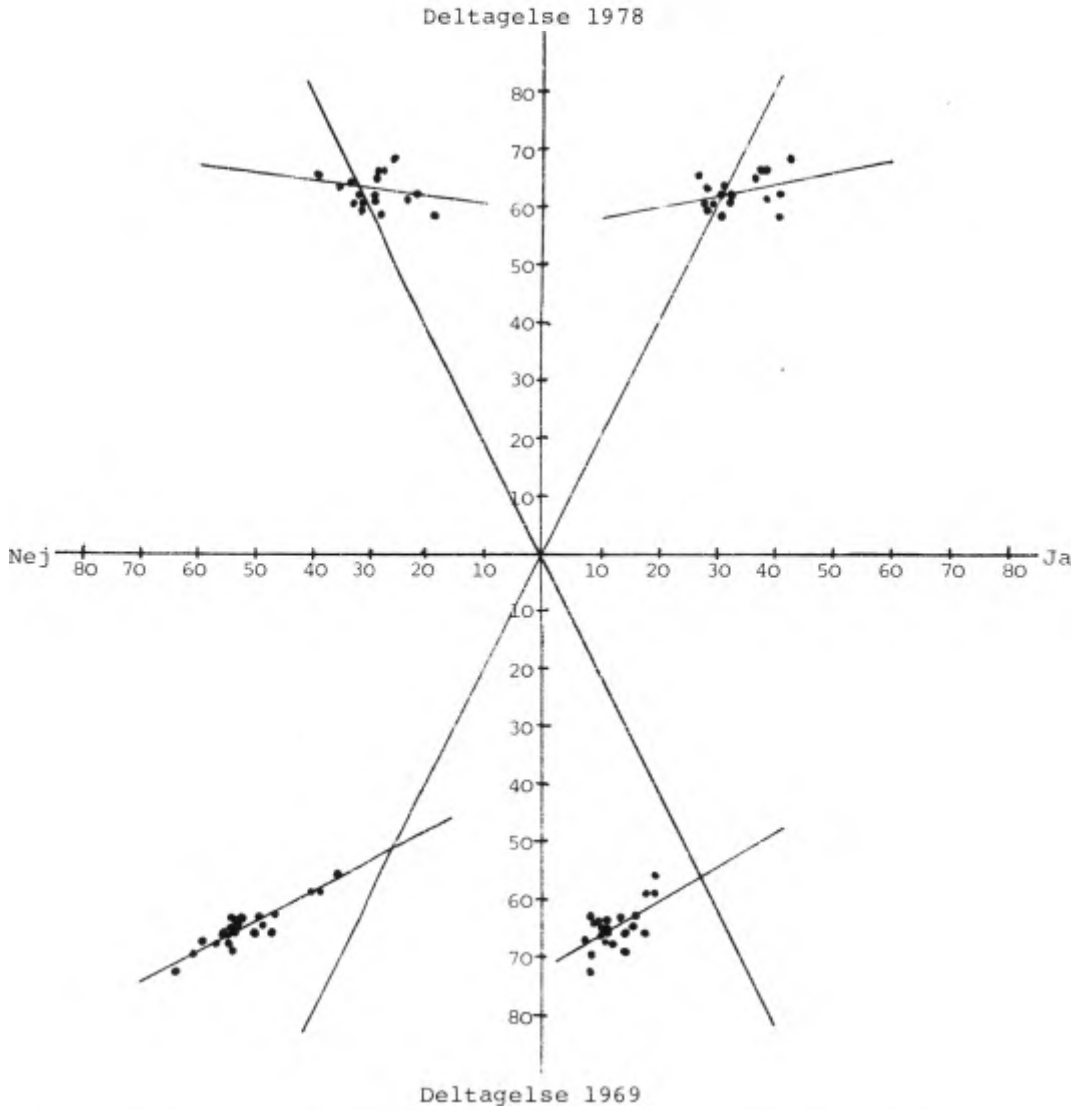
I figur 1 er for hvert af amterne i 1969 og 1978 samt for de tre storkredse vist sammenhængen mellem såvel "ja"-procent og deltagelse og "nej"-procent og deltagelse i 1978 som i 1969. Figuren er for alle fire sammenhænge vedkommende bygget op på samme måde, dvs. ud fra origo, således "ja"-procent og deltagelse i 1978 i 1. kvadrant, "nej"-procent og deltagelse i 1978 i 2. kvadrant, "nej"-procent og deltagelse i 1969 i 3. kvadrant og endelig i 4. kvadrant sammenhængen mellem "ja"-procenten og deltagelsen 1969.

Denne fremstillingsform muliggør en umiddelbar sammenligning mellem "ja"- og "nej"-procenterne ved hver af de to afstemninger såvel som mellem de to sæt "nej"-procenter indbyrdes og mellem de to sæt "ja"-procenter indbyrdes. Der er i figuren dels indtegnet regressionslinier, dels - i form af linierne gennem (0,0) - angivelse af de områder, hvor amterne ligger med enten "ja"- eller "nej"-flertal ved en given deltagelse. Den store forskel mellem 1969 og 1978 fremtræder på denne måde klart.

---

6) Beregnet på grundlag af den nugældende valglovs 103 kredse. Da de officielle tal ikke foreligger i skrivende stund, er der overalt i denne artikel benyttet de tal, der på afstemningsnatten blev udsendt over Ritzau og bragt i dagspressen. De endelige tal vil ikke afvige så meget fra de først udsendte, at det vil kunne spille nogen rolle for analysen af dem.

Figur 1. Sammenhængen mellem deltagelse og "ja"- og "nej"-procenter i amterne ved folkeafstemningerne i 1978 og 1969

Ud over de allerede konstaterede forskelle er det efter vor opfattelse især vigtigt at bemærke sprængningen af mønstret i "nej"-procenterne fra 1969 til 1978. Sammenhængen var i 1969 meget stærk, medens billedet i 1978 har ændret sig afgørende. Sammenhængen er nu kun ganske beskedent, og det skyldes især, at en række amter⁷ har sammenhænge af en sådan karakter, at der næsten etableres en selvstændig dimension på tværs af hoveddimensionen. Parallelt hermed ser man i 1. kvadrant et billede, der viser "periferi"-amterne på vej til at etablere en krydsende dimension til hovedsammenhængen mellem "ja"-procent og deltagelse i afstemningen. Begge disse konstateringer understreger centrum-periferi-dimensionens betydning for spørgsmål af denne type.

2. Odder-undersøgelsen 19. september 1978

Undersøgelsen i Odder gennemførtes på den måde, at alle vælgere, der forlod afstemningsstedet i Odder-Hallen ad den normale udgang, blev anmodet om at deltage i en vælgeranalyse, som gennemførtes i samarbejde mellem TV-A og Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet.

De vælgere, som indvilligede i at deltage, fik overrakt et spørgeskema, som de i princippet selv skulle udfylde i en af de opstillede stemmebokse. Nogle vælgere foretrak dog at lade interviewererne fra Socialforskningsinstituttet, der overrakte skemaerne, stille spørgsmålene og foretage den fornødne udfyldning.

Skemaerne blev derpå afleveret i opstillede "stemmeurner". Disse blev senere åbnet, skemaerne kodet og indlæst på Regnecentralens maskinel, hvorfra analyser til brug såvel i TV-udsendelsen som i anden sammenhæng derefter kunne trækkes.⁸

Denne undersøgelsesform har en række fordele og en række ulemper, som må holdes op mod hinanden. Blandt fordelene kan nævnes, at den tillader hurtige og dog omfattende analyser, efter at vælgerne har stemt, men før landsresultatet er kendt. Det betyder, at vælgerne ikke udtaler sig om stemmeintentioner, men om faktisk

---

7) Primært de tre hovedstadsamter og Århus amt.

8) Regnecentralens arbejde blev i Odder ledet af Søren Henckel og Henning Pedersen.

adfærd, og det på et tidspunkt hvor "huskefejl" næsten kan udelukkes. Samtidig betyder det manglende kendskab til landsresultatet, at de klassiske "band-waggon"- og "underdog"-effekter stort set kan lades ude af betragtning. Til ulemperne må regnes, at brevstemmer ikke kan indgå i analysen.

Hertil kommer - og det er givetvis vigtigere - at ikke alle vælgere ønskede at deltage i undersøgelsen. Det fremgår dog af tabel 4, at knap 83 pct.⁹ af dem, vi opfattede som undersøgelsespopulationen, rent faktisk afleverede et spørgeskema - i nogle tilfælde dog kun delvist eller næsten ikke udfyldt. Vælgere, der afleverede spørgeskemaet i "stenmeurnerne" uden at have udfyldt det overhovedet, indgår selvfølgelig ikke i undersøgelsen.

Tabel 4. Resultatet af folkeafstemningen 19. september 1978 i Odder afstemningsområde og af Odder-undersøgelsen

	Det officielle resultat		Odder-undersøgelsen	
		pct.	pct.	pct.
Ja	2.180	53.6	35.8	1.788 54.8
Nej	1.875	46.1	30.8	1.295 39.7
Blanke, ugyldige osv.	14	0.3	0.2	178 5.5
Afgivne stemmer i alt	4.069	100.0		
heraf afgivne stemmer i Odder-Hallen	3.942			3.261 100.0
heraf brevstemmer	127			
Sofavælgere	2.023		33.2	
Vælgere i alt	6.087		100.0	

Selvudfyldelsen af spørgeskemaerne rummer en række muligheder for såvel bevidste som ubevidste fejludfyldninger. På dette punkt adskiller denne undersøgelse sig ikke fra enhver anden undersøgelsestype. Den adskiller sig heller ikke fra rene masse-enqueter derved, at der kun kan stilles et relativt begrænset antal spørgs-

9) 3.261 af 3.942, der afgav deres stemme i Odder-Hallen.

mål, som vi valgte at lade være 7.¹⁰ En yderligere oplysning lå i, at vælgerens køn fremgik af det benyttede skemas farve. Hertil kommer, at de benyttede spørgsmål må være korte og klare, således at forståelsesproblemerne minimeres.

Spørgsmålet om Odder-undersøgelsens repræsentativitet har været rejst af flere, og det skal selvfølgelig også berøres her. Vi har allerede været inde på, at den benyttede udvælgelsesmåde af kun ét afstemningssted gør det illusorisk at tale om repræsentativitet i snæver statistisk forstand.

Det udelukker dog på ingen måde, at Odder på en række centrale områder - såsom parti-fordeling, erhvervs- og stillingsstruktur og køns- og aldersmæssig sammensætning - stemmer så godt overens med landsgennemsnittet på de pågældende områder, som man med rimelighed kan forlange af kun ét afstemningsområde, idet dog landbrugssektoren er noget svagere repræsenteret end i landet som helhed. På grund af den beskedne deltagelse i folkeafstemningen er det imidlertid umuligt at efterprøve overensstemmelsen mellem deltagerne i Odder-undersøgelsen og hele områdets befolkning, for eksempel med hensyn til partivalg i 1977 (spørgsmål 4). Tværtimod er der grund til at forvente, at der vil være markante afvigelser, idet vi må gå ud fra, at nogle partiers vælgere i højere grad end andres udeblev fra folkeafstemningen. Sådanne opstillinger vil derfor ikke blive foretaget i denne artikel.

Langt vigtigere end spørgsmålet om større eller mindre afvigelser for udvalgte variables vedkommende er da også et andet forhold: I et afstemningsområde med beliggenhed i en central politisk region og med en gennemsnitlig politisk og social struktur må vi forvente, at sammenhængene i materialet vil være typiske for situationen for hele landet. Hermed menes for eksempel, at de argumenter, ét partis vælgere fremfører for at stemme "ja", sandsynligvis er dækkende for holdningen i hele den del af det pågældende partis vælgerkorps, som stemmer "ja". Og sammenhængen mel-

---

10) De 7 spørgsmål lød således: (1) Hvor gammel er De? (2) Hvad er Deres stilling? (3) Stemte De ja eller nej til 18-års valgret? (4) Hvad stemte De ved sidste folketingsvalg, dvs. i februar 1977? (5) Mener De, at valgets alderen og myndighedsalderen skal være den samme her i landet? (6) Mener De, at de 18-19 årige er mindre politisk modne end vælgerbefolkningen som helhed? (7) Mener De, at der vil ske et skred til venstre i dansk politik, hvis de 18-19 årige får valgret?

lem alder og erhverv blandt et partis "nej"-stemmende vælgere er givetvis også typisk for situationen andre steder end i Odder.

En sådan stabilitet i sammenhængene mellem forskellige variable har været et centralt træk i mange interviewundersøgelser på et i streng statistisk forstand repræsentativt grundlag. Denne gennemgående konstatering i en række undersøgelser er af central betydning for vurderingen af en undersøgelse som denne i Odder. Med hensyn til det afgørende spørgsmål om sammenhængene i materialet er der altså god grund til at antage, at denne undersøgelse er rimeligt dækkende for hele landet, og følgelig er der ingen grund til at tillægge spørgsmålet om repræsentativitet i stricte forstand den vægt, som visse kritiske iagttagere har været på vej til.

3. Betydningen af 2 centrale argumenter

Blandt de vigtigste iagttagelser i afsnit 1 var vel, at det i 1969 tilsyneladende især var modstanderne af 18 års valgret, der blev mobiliseret, medens det i september 1978 snarere syntes at være tilhængerne, der i store dele af landet bidrog til, at forslaget ikke blev forkastet.

Denne sprængning af det økologiske mønster rejser en række spørgsmål, som er vigtige for en forståelse af, hvorfor det i 1978 gik på en anden måde end i 1969.

Udgangspunktet må her være det forhold, som vi allerede tidligere har berørt, nemlig at der er tale om et politisk problem, som af vælgerne opfattes som relativt uinteressant og uvæsentligt. Allerede valgdeltagelsernes højde i 1961, i 1969 og igen i 1978 peger stærkt i den retning, og dette indtryk bekræftes i høj grad ved en betragtning af de kampagner, som lå forud for de pågældende afstemninger. Hovedspørgsmålet må derfor blive, hvorledes denne ændring i mobiliseringsmønstret og i tilslutningen kunne finde sted på et område, der generelt er karakteriseret ved et yderst beskedent engagement på såvel vælgerplanet som det plan, der udgøres af den politiske elite, der da heller ikke parti-politiserede spørgsmålet.

En del af svaret må givetvis findes i det forhold, at kampagnen forud for afstemningen havde ét meget centralt og let kommu-

nikérbart hovedtema, nemlig at valgretsaldere burde nedsættes til de samme 18 år, som myndighedsaldere havde været siden 1976.

Både i 1969 og i 1971 kørte mange politikere i deres argumentation på myndighedsaldere som et godt sigtepunkt for valgretsaldere, og det var derfor i 1978 helt naturligt - både af principielle og af taktiske grunde - at lade dette tema være kampagnens vigtigste.

Palle Svensson har i De unges valgret blandt andet redegjort for befolkningens stilling til netop dette spørgsmål.¹¹ Udgangspunktet er dér en interviewundersøgelse fra januar 1978, hvor man blandt andet spurgte, om folk mente, "at valgretsaldere og myndighedsaldere skal være den samme her i landet?". Palle Svensson fandt, at 60 pct. af befolkningen over 16 år mente, at de 2 "aldre" skulle være sammenfaldende, medens 36 pct. var imod dette.

Svensson sammenstillede derpå svarene på dette spørgsmål med svarene på spørgsmålet, om man ville stemme ved en folkeafstemning om 18 års valgret, og hvad man i givet fald ville stemme. Den pågældende tabel gengives her som tabel 5, idet vi dog har omregnet til procent af alle 2.096 besvarelser.

Tabel 5. Holdningen til forslaget om 18 års valgret og princippet om sammenfaldende valgretsaldere og myndighedsaldere. Januar 1978. Pct.*

	Valgretsaldere og myndighedsaldere skal være den samme	Valgretsaldere og myndighedsaldere skal ikke være den samme	Ved ikke	I alt
Ja til 18 år	36	3	0	39
Nej til 18 år	14	24	1	39
Vil ikke stemme, ved ikke samt ubesvaret	10	9	3	22
I alt	60	36	4	100 N=2.096

*Efter Palle Svensson, op.cit., p. 98.

11) Palle Svensson, op.cit., pp. 97-99.

Svenssons konklusion er, at princippet om sammenfaldende valgrets alder og myndighedsalder også er et væsentligt argument i befolkningen, dels fordi det støttes af et klart flertal, dels fordi der er en tydelig sammenhæng mellem befolkningens holdning til forslaget om 18 års valgret og synet på netop dette argument.¹²

Det var på denne baggrund, at vi besluttede blandt andet at medtage synet på denne problemstilling i spørgeskemaet i Odderundersøgelsen, og af hensyn til sammenligneligheden holdt vi fast ved præcis den samme spørgsmålsformulering. I tabel 6 er givet resultatet af en sammenstilling parallelt med tabel 5's, men man må være opmærksom på forskellighederne i de to undersøgelsessituationer. Blandt andet er Odderundersøgelsen bygget på svar fra personer, som netop havde stemt ved folkeafstemningen. Det betyder, at de 22 pct., som i januar 1978 var i tvivl om, hvorvidt de ville stemme, eller hvad de ville stemme, ikke har en modsvarende gruppe i materialet fra Odder, hvor de 5 pct. uoplyste på dette centrale spørgsmål kun svarer til en undergruppe af de 22 pct. i det landsdækkende materiale fra januar.

Tabel 6. Afstemningsadfærd ved folkeafstemningen om 18 års valgret og holdning til princippet om sammenfaldende valgrets alder og myndighedsalder. Odderundersøgelsen. Pct.

	Valgrets alder og myndighedsalder skal være den samme	Valgrets alder og myndighedsalder skal ikke være den samme	Ved ikke	I alt
Ja til 18 år	51	3	1	55
Nej til 18 år	10	28	2	40
Uoplyst	3	2	0	5
I alt	64	33	3	100 N=3.261

12) Ibid., p. 99.

En sammenligning af de to tabeller må foretages med de ovenfor nævnte forhold in mente, og selv om der er lidt flere, der i tabel 6 tilslutter sig princippet om sammenfald af valgretsalder og myndighedsalder, end der var i tabel 5, er det ikke muligt at sige, om denne forskel er udtryk for en reel stigning i tilslutning til denne opfattelse.

Af væsentlig større betydning er sandsynligvis et andet forhold. Vi tænker her på, at der tilsyneladende er foregået en bevægelse i retning af, at langt flere nu stemmer i overensstemmelse med deres syn på det nævnte princip, 79 pct. nu, mod de kun 60 pct., der i januar svarede, at de ville stemme på en måde, der var konsistent med deres holdning. Som det ses, er det specielt kombinationen af at mene, at valgretsalderen skal være den samme som myndighedsalderen, og at have stemt ja, der er blevet mere hyppig. Dersom man fra Svenssons materiale fjerner de 22 pct., der ikke ville stemme, ikke vidste, hvad de ville stemme osv., og beregner procenterne på dette nye grundlag, forsvinder en ikke uvæsentlig del af disse forskelle selvfølgelig, men de fjernes på ingen måde. Der er altså grund til at antage, at dette grundsynspunkt har spillet nogen rolle som tilskyndelse til at stemme "ja" til forslaget, og at man derfor må forklare i det mindste en del af resultatet i september 1978 med netop denne faktors indvirkning.

Vi er her gået ud fra den grundliggende antagelse, at holdningen til principper af denne type er medvirkende til at bestemme adfærd, medens påvirkningen mindre systematisk går "den anden vej", altså fra en bestemt adfærd til etableringen af dertil svarende og dermed konsistente holdninger.

Vi har ikke med dette afsnit villet sige, at spørgsmålet om overensstemmende valgretsalder og myndighedsalder var enefølgende for, at det ved denne folkeafstemning gik, som det gjorde. Vi har derimod villet pege på en faktor, som sandsynligvis har bidraget ikke uvæsentligt til det endelige resultat, fordi den kunne have en mobiliserende effekt.

Blandt andre grundliggende holdninger, som har influeret på resultatet, er selvfølgelig en mere generel indstilling til "ungdommen". Palle Svensson fandt således i sin undersøgelse - vurderet ud fra sammenhængen med afstemningsinstitutionerne - at denne

holdning, der målt på grundlag af et spørgsmål om de unges politiske modenhed, var af samme betydning som spørgsmålet om valgretsalders overensstemmelse med myndighedsalderen.¹³

Også i dette tilfælde har vi i Odder-undersøgelsen medtaget spørgsmålet i præcis samme formulering som i Svenssons undersøgelse, og en sammenligning mellem de to sæt resultater viser på samme måde som med spørgsmålet om sammenfaldende valgretsalder og myndighedsalder, at der givetvis er tale om forhold af betydning.

Siden 1976 har man under henvisning til princippet om sammenfaldende valgretsalder og myndighedsalder kunnet argumentere for en nedsættelse af valgretsalderen til 18 år. Dette princip har således peget i forskellig retning ved de seneste to folkeafstemninger. I modsætning hertil må det antages, at synet på de unges politiske modenhed - som må antages at være under langsommere forandring - har spillet den samme rolle i 1969 og i 1978.

For at få et mere nuanceret indtryk af de to faktoreres relative indflydelse har vi for hvert af de 11 partier set på, hvorledes sammenhængen er mellem de procentdele, der har stemt "ja" eller "nej", og synet på de to argumenter, talen er om her. Partitilhørsforholdets mere almindelige betydning for afstemningsadfærd vil blive taget op i de følgende to afsnit, hvortil der derfor henvises.

Det billede, der tegner sig, er, at i de 5 partier, der har de største "ja"-andele, dvs. de tre venstrefløjspartier, Retsforbundet og Socialdemokratiet, har princippet om sammenfald mellem valgretsalder og myndighedsalder spillet en større rolle for tilslutningen til forslaget end den opfattelse, at de 18-19 årige er lige så modne i politisk forstand som resten af den voksne befolkning. For tilhængerne i de øvrige partier er de 2 argumenter derimod af nogenlunde samme betydning.

Ser man derimod på modstanden mod forslaget, er billedet et andet. I de tre mest markante modstanderpartier, Det konservative Folkeparti, Fremskridtspartiet og Centrum-Demokraterne, er der en tydelig tendens til, at opfattelsen af de unge som mindre politisk modne end resten af den voksne befolkning har været et stær-

---

13) *Ibid.*, pp. 102-103.

kere vejende argument end afvisningen af, at valgretsaldere og myndighedsaldere skal være ens. For modstanden i de øvrige partier er betydningen af de 2 argumenter nogenlunde ens, eller også er det mere principielle standpunkt om valgretsaldere og myndighedsaldere det vigtigste.

4. Forklaringsforsøg

Den valgte undersøgelsesform lægger som tidligere understreget naturligvis stærke begrænsninger på det antal variable, der kan medtages i spørgeskemaet. Selve udvælgelsen af variable var dikteret af to hovedhensyn, nemlig for det første ønsket om at kunne give en beskrivelse af journalistisk interessante befolkningskategoriers afstemningsadfærd, og for det andet ønsket om at give visse grundlæggende forklaringer af afstemningsresultatet. Man kan dog næppe tale om nogen konflikt mellem de to hensyn, idet man ud fra begge hensyn under alle omstændigheder må medtage følgende 4 variable: køn, alder, stilling og partitilhørsforhold. Inden der gøres forsøg på at forklare resultatet, vil afstemningsadfærden kort blive beskrevet i relation til hver af disse variable.

Køn. Det er en kendt sag, at mænds og kvinders politiske adfærd i en række henseender udviser betydelige forskelle, men samtidig er det lige så kendt, at der ikke er systematiske forskelle med hensyn til afstemningsadfærden ved danske folketingsvalg.¹⁴ Overensstemmende hermed fandt vi samme ja-procent hos de to køn, nemlig 56 pct. blandt kvinderne og 54 pct. blandt mændene. Dette kontrasterer med det ret enestående resultat, der blev fundet ved valgretsafstemningen i 1969, hvor mændene i den da gennemførte Odderundersøgelse klart var mere tilbøjelige til at gå ind for 18 års valgret end kvinderne.¹⁵

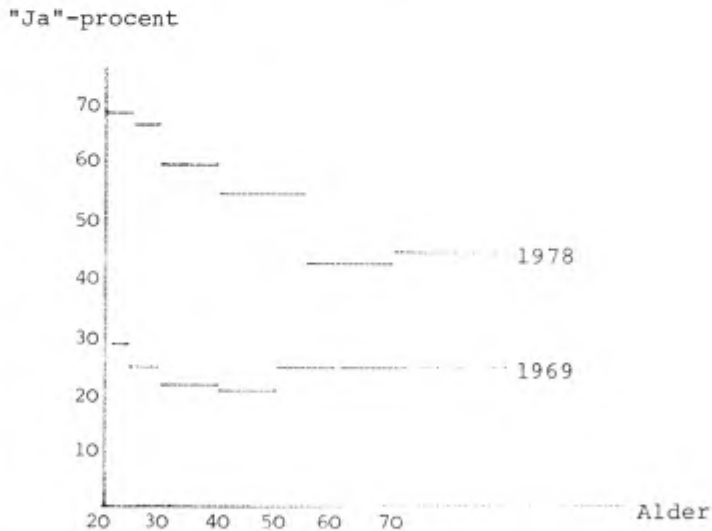
---

14) Torben Worre, "Social baggrund og parti", i Ole Borre et al., Vælgere i 70'erne, København: Akademisk Forlag, 1976, p. 57.

15) Ole Riis, op.cit., p. 225.

Alder. Også med hensyn til aldersvariablen er der betydelige forskelle mellem afstemningen i 1969 og resultaterne fra 1978. Som det fremgår af figur 2, kunne man ved den første afstemning ikke tale om nogen systematisk sammenhæng mellem de to variable. Derimod er der i 1978 en klar sammenhæng, således at der - som forventet - med stigende alder er en aftagende tilbøjelighed til at stemme "ja". Yderligere er der en tendens til en tredeling, således at aldersklasserne under 30 år ligger på samme høje niveau, hvorefter man finder den samme lavere ja-tilbøjelighed i aldersklasserne fra 30 til 54 år, medens der endelig eksisterer et endnu lavere niveau for aldersklasserne over 55 år.

Den lidt ændrede kategorisering af aldersvariablen i 1978 i forhold til 1969-undersøgelsen var bestemt af et ønske om så vidt muligt at placere forældrene til de 18-19-årige i samme kategori, dvs. i gruppen fra 40 til 54 år. Denne alderskategori bryder i 1978 ikke det systematiske mønster, medens forældregenerationen i 1969 tilsyneladende havde den laveste tilbøjelighed til at stemme "ja" til deres børns valgret.

Figur 2. "Ja"-procenter ved folkeafstemningerne i 1978 og 1969 i de benyttede alderskategorier

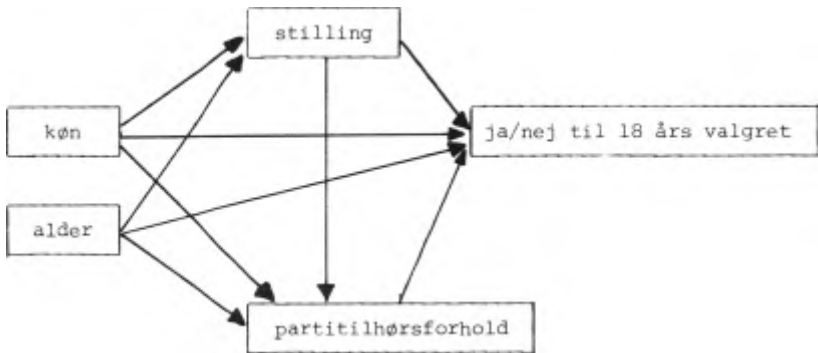
Stilling. Stillingsvariablen viser en meget klar sammenhæng med afstemningsadfærden, således som det fremgår af tabel 7. Selvstændige - såvel i landbrug som i byerhverv - har som de eneste et endog meget klart flertal mod 18 års valgret. En beskeden ja-majoritet findes i de to kategorier uden for erhverv, husmødre og pensionister, medens 2/3 af hver af de 3 lønmodtagerkategorier siger ja til 18 års valgret, en andel der blandt unge under uddannelse stiger til 3/4.

Tabel 7. Svarpersonerne procentvis fordelt efter stilling og afstemningsadfærd

	Afstemningen om 18 års valgret				Antal
	Ja	Nej	Uoplyst	I alt	
Selvstændig i landbrug m.v.	24	75	1	100	59
Selvstændig i byerhverv	30	68	2	100	279
Funktionær	60	36	4	100	949
Faglært arbejder	65	30	5	100	420
Ufaglært arbejder	61	34	5	100	335
Husmoder m/k	51	42	7	100	487
Pensionist	47	42	11	100	452
Under uddannelse	72	24	4	100	127
Andet	58	34	8	100	153
I alt	55	40	5	100	3.261

Partitilhørsforhold. I et efterfølgende afsnit skal denne problematik tages op særskilt, således at vi her blot skal påpege, at ja-tilbøjeligheden nøje svarer til en almindelig indplacering af de politiske partier på en højre-venstre dimension. Blandt de svarpersoner, der ved folketingsvalget i 1977 havde stemt på Venstresocialisterne, var der således 92 pct., der stemte ja til 18 års valgret, medens den mindste tilslutning fandtes blandt Det konservative Folkepartis vælgere med 23 pct. De beskrevne sammenhænge er naturligvis ikke alene udtryk for påvirkningsrelationer, idet årsagsforklaringer må tage hensyn til samspillet mellem de benyttede variable. Med støtte i generel vælgeradfærdsteori kan

en kausalmodel opstilles som vist i figur 3, hvor køn og alder antages at være eksogene variable uden indbyrdes sammenhæng - en forudsætning som en analyse af materialet klart giver grundlag for at opretholde.

Figur 3

Modellen er tilsyneladende overordentlig enkel at teste. Det er dog kun tilsyneladende. Det ville måske være muligt at betragte stilling og partitilhørsforhold som indikatorer for kontinuerte variable og dermed med tilnærmelse muligt at anvende en intervalmetrik med henblik på stianalyse som testmetode. Den afhængige variabels karakter af dikotom variabel udelukker dog dette og beslægtede regressionsteknikker.

En anden nærliggende mulighed var anvendelsen af standardberegninger. Mellem flere variable er der imidlertid så stærke påvirkninger, at de flerdimensionale tabeller fører til et betydeligt antal nulceller. De heraf nødvendiggjorte sammenlægninger af variabelkategorier betyder et informationstab, der bidrager til at gøre denne fremgangsmåde mindre velegnet. Informationstab er ligeledes hovedindvendingen mod de analyseteknikker, der er udviklet med henblik på variable målt på nominalskalaer, og som kan anvendes uden brug af særlige EDB-faciliteter, idet disse analysemetoder forudsætter en dikotomisering af alle variable.¹⁶

16) Der kan for eksempel henvises til Ottar Hellevik, "Kausalanalyse ved hjælp af multivariate prosenttabeller", *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, Bind 19, Nr. 4 (1978), pp. 301-333; og til klassikeren på området: James S. Coleman, *Introduction to Mathematical Sociology*, N.Y.: Free Press, 1964, Ch. 6.

En enkelt testmetode for hele modellen findes ikke. Teststrategien må derfor blive, at udtalelser om de enkelte kausalrelationer må bygge på en afvejning af flere ufuldstændige, fra relation til relation varierende testmetoder. Da dette kræver udstrakt anvendelse af multidimensionale tabeller, vil alene pladshensyn umuliggøre en fuldstændig eller blot tilfredsstillende dokumentation af de efterfølgende konklusioner. Nogle af de væsentligste tabeller er dog bragt som bilag. Det må her særligt bemærkes, at de fra tabel til tabel varierende værdier på de enkelte variable er nødvendiggjort af den stærke opsplitning af materialet.

De tidligere beskrevne sammenhænge ændres væsentligt, når materialet anvendes til testning af en kausalmodel som den, der var angivet i figur 3. Inden der redegøres for konklusionerne, skal det fremhæves, at modellen viser sig ikke at være additiv, men at der kan konstateres flere tilfælde af interaktion mellem de forklarende variable, dvs. at bestemte kombinationer af værdier på nogle variable øver en særlig indflydelse på afstemningsadfærden, medens andre kombinationer af værdier på de samme variable ikke øver en tilsvarende indflydelse. Sammenfattende kan de mulige årsagsvariables indflydelse beskrives således:

Køn. Der er ikke i materialet støtte for en hypotese om, at køn direkte påvirker afstemningsadfærden; og der kan kun konstateres svage indirekte virkninger gennem stilling og partivalg.

Alder. Aldersvariablen påvirker såvel direkte som indirekte afstemningsadfærden. Disse to variable udviser isoleret betragtet en stærk samvariation, der imidlertid reduceres stærkt, når der kontrolleres for de mellemkommende variable. I alderskategorien 20-24 år er der alt andet lige en klar tendens til en højere ja-procent end i de øvrige alderskategorier, ligesom der er en - dog mindre udtalt - overvægt af ja-stemmer i kategorien 25-29 år. Modsat finder man blandt de ældre vælgere en aldersbetinget tendens til en mere negativ holdning til 18 års valget end i de øvrige aldersklasser. For alderskategorierne fra 30 til 54 år synes alderen ikke at spille nogen direkte rolle. Indirekte påvirker alder afstemningsadfærden såvel gennem stillingsvariablen som gennem partitilhørsforhold.

Stilling. Stillingsvariablen har en - om end kun svag - direkte effekt på afstemningsadfærden. Der er her først og fremmest tale om en interaktion mellem stilling og partitilhørsforhold. Ja-procenten for de tre venstrefløjspartier samt Socialdemokratiet, Radikale Venstre og Retsforbundet er stort set uafhængig af stilling, medens der for de øvrige partier er en klar tendens til, at selvstændige er den gruppe, der udviser størst modstand mod 18 års valget. Hertil kommer, at Fremskridtspartiets arbejdvælgere og Venstres funktionærvælgere er klart mere positive end disse partier som helhed og andre stillingsgrupper inden for disse partier. Specielt bemærkes det, at det næppe har større indflydelse på afstemningsadfærden, om man er erhvervsaktiv eller ej. Pensionisternes lave ja-procent synes bestemt af aldersvariablen, og når der kontrolleres for partitilhørsforhold, udviser husmødre samme afstemningsadfærd som erhvervsaktive kvinder. En undtagelse findes dog blandt unge under uddannelse, der har en klart større ja-procent end de øvrige stillingskategorier inden for aldersklassen. Dette gælder også efter kontrol for partitilhørsforhold.

Partitilhørsforhold. Denne variabel er klart den mest betydningsfulde til forklaring af afstemningsadfærden. Der er en meget kraftig direkte virkning overensstemmende med det mønster, der er beskrevet uden kontrol for andre variable. De tre venstrefløjspartiernes meget høje ja-procenter er således påvirket af alder og gennem årsagskæden alder-stilling-partitilhørsforhold-afstemningsadfærd. Med modsat fortegn gør det samme sig gældende for de partier, der her er betegnet som placeret til højre for midten, medens Socialdemokratiets, Det radikale Venstres og Retsforbundets vælgere udviser et stort set ensartet mønster uanset opdelinger på andre variable.

Partitilhørsforholdet har imidlertid ikke kun betydning som forklaringsfaktor. Det er også af selvstændig interesse til belysning af forholdet mellem vælgeradfærd og politikernes adfærd på parlamentsplan. Denne problemstilling vil blive taget op i det følgende afsnit.

5. Vælgernes holdning og partiernes

Når resultaterne i det foregående afsnit klart støttede den hypotese, at den enkelte væggers partitilhørsforhold påvirker holdningen til 18 års valgret, er dette ikke blot overensstemmende med generelle betragtninger, men også med tidligere undersøgelser af holdningen til valgets alder.

Ved folketingsvalget i 1971 gennemførtes en undersøgelse efter samme retningslinier som nærværende undersøgelse, men dog således at der i 1971 indgik 3 valgsteder i analysen. Ved hjælp af 5 holdningsspørgsmål testedes den hypotese, at de danske politiske partier kan indplaceres på en højre-venstre-dimension på grundlag af de dominerende holdninger hos de vægere, der støtter de forskellige partier. Hypotesen fandt overvældende støtte. Et af de undersøgte spørgsmål var holdningen til en nedsættelse af valgets alder fra de da gældende 21 år til 20 år.¹⁷

Omsættes denne hypotese til situationen ved folkeafstemningen i 1978, betyder det, at vi må forvente en faldende tilslutning hos de enkelte partiers vægere, når vi bevæger os fra venstre mod højre i det politiske spektrum, dog således at det næppe er realistisk at forvente en jævnt faldende tilslutning til indførelse af 18 års valgret, idet de politiske partier almindeligvis antages at indgå i afgrænsede grupperinger på venstre-højre-dimensionen. Det synes rimeligt at operere med tre sådanne grupper, nemlig:

- 1) K, Y, F   2) A, B, E   3) Q, M, V, C, Z

altså de tre venstrefløjspartier, en gruppe bestående af Socialdemokratiet, Radikale Venstre og Retsforbundet samt for det tredje det tidligere firkløversamarbejde plus Fremskridtspartiet.

I tabel 8 er partiernes ja-procenter angivet, og det fremgår, at man finder et grundmønster, der ikke afkræfter den opstillede hypotese. De tre venstrefløjspartier har alle en ja-procent på 82 eller mere, centrumgruppen ligger på knapt 70, medens der er nogen variation i den tredje gruppe. Blandt Venstres, Centrum-Demo-

---

17) Se Jørgen Elklit, Ole Riis & Ole Tonsgaard, "Local Voting Studies of Total Electorates: The Danish General Election of 1971", Scandinavian Political Studies, Vol. 7 (1972), især pp. 204-206.

Tabel 8. Svarpersonerne procentvis fordelt efter parti ved folketingsvalget i 1977 og afstemningsadfærd i 1978

	Afstemningen om 18 års valgret				Antal
	Ja	Nej	Uoplyst	I alt	
Danmarks kommunistiske Parti	82	11	7	100	72
Venstresocialisterne	92	8	-	100	63
Socialistisk Folkeparti	88	11	1	100	93
Socialdemokratiet	68	25	7	100	1.312
Det radikale Venstre	66	30	4	100	157
Retsforbundet	69	27	4	100	120
Kristeligt Folkeparti	52	46	2	100	44
Centrum-Demokraterne	31	63	6	100	112
Venstre	36	59	5	100	362
Det konservative Folkeparti	23	73	4	100	402
Fremskridtspartiet	31	67	2	100	265
Ikke valgret i 1977	70	27	3	100	63
Andet*	51	36	13	100	196
I alt	55	40	5	100	3.261

*Dvs. stemte ikke i 1977, stemte på Pensionistpartiet samt uoplyst om parti ved folketingsvalget i 1977.

Demokraternes og Fremskridtspartiets vælgere er der tilslutning til 18 års valgret fra ca. en tredjedel, medens Kristeligt Folkeparti klart ligger på et højere og de konservative klart ligger på et lavere niveau.

Dette mønster er selvfølgelig ikke alene skabt af partiernes stilling på folketingsplanet. Den ideologiske dimension spiller naturligvis en rolle både for vælgernes og for folketingsgruppernes stillingtagen - dog således at andre faktorer vil kunne påvirke vælgeradfærd, alt efter folkeafstemningens emne og den hele situation, hvori den finder sted.

Ved folkeafstemningen i 1972 om Danmarks eventuelle tilslutning til EF taler meget for, at vælgernes partitilhørsforhold

øvede en ganske betydelig indflydelse på afstemningsadfærden.¹⁸ Emnet for folkeafstemningen var dengang yderst komplekst og forbindelsen til vælgernes dagligdag måske ikke lige åbenbar for alle. En sådan situation medfører, at store vælgergrupper ikke umiddelbart danner sig en klar opfattelse af folkeafstemningens tema eller af deres stillingtagen dertil. Det fører imidlertid til et behov for en referencegruppe, der kan udfylde en stemmevejledningsfunktion. Ved EF-afstemningen var det som nævnt tilmed vanskeligt umiddelbart at opleve afstemningstemaet som centralt for den enkeltes daglige levevilkår, hvorved nære sociale gruppers funktion som referencegrupper mindskes, og partiernes mulighed for at fungere som afstemningsvejledere forøges.¹⁹

Folkeafstemningen om valgretsaldere adskiller sig på den ene af de to analytiske dimensioner - kompleksiteten - klart fra afstemningen om EF-medlemskabet. Derimod er det personlige engagement bestemt af nærheden til afstemningstemaet uden tvivl endnu mindre ved afstemningen om valgretsaldere, end det var ved EF-afstemningen. Her oplevede i det mindste nogle grupper spørgsmålet som et for dem selv yderst vigtigt problem. Disse overvejelser må føre til en forventning om, at folketingsgruppernes muligheder for at fungere som referencegrupper begrænses stærkt ved afstemninger om valgretsaldere. Ikke mindst vil en positiv holdning til en sænkning af valgretsaldere være vanskelig at formidle for de politiske partier i situationer, hvor ungdomsproblemer, ungdomsoprør og lignende er fremtrædende emner i den offentlige debat og i befolkningens bevidsthed.

Karakteristisk for situationen i 1978 er, at disse fænomener har spillet en langt mindre rolle, end de gjorde ved afstemningen om valgretsaldere i 1969. Man må derfor formode, at vælgernes egen ideologiske opfattelse har været en betydningsfuld faktor for afstemningsadfærden, hvilket da også blev sandsynliggjort ovenfor - samtidig med at emnets ringe kompleksitet stadig begrænser de politiske partiers mulighed for at øve indflydelse.

---

18) Se således Ole Borre og Jørgen Elklit, "Nogle resultater fra TVA's valg-analyse af EF-folkeafstemningen", Økonomi og Politik, Årgang 46, Nr. 3 (1972), især pp. 268-274.

19) Jfr. Ole Tonsgaard, "Party Voting and Referendum Voting", i Jørgen Elklit et al., The Danish EC Referendum. Some preliminary results, Århus: Institute of Political Science, University of Aarhus, March 1974, pp. 100-111.

Dette betyder, at partier, der indtager en holdning til valgretsaldere, der afviger væsentligt fra partiets almindelige ideologiske placering, ikke kan forvente, at partiets vælgere vil følge med og skifte holdning.

En sammenligning mellem folketingsgruppernes holdninger og vælgergruppernes indstilling til 18 års valgret støtter disse betragtninger. De partier, der i Folketinget enstemmigt gik ind for at sænke valgretsaldere, kan med en enkelt undtagelse notere en overvældende tilslutning til dette synspunkt blandt deres vælgere. Undtagelsen er Centrum-Demokraterne, der tilmed i afstemningskampagnen i fjernsynet endog meget stærkt gik ind for 18 års valgret. Partiets vælgerkorps har tilsyneladende ikke ladet sig påvirke heraf, men udviser en ja-procent helt svarende til hvad man skulle forvente ud fra partiets almindelige ideologiske placering. Ligeledes er det af interesse at iagttage forholdet mellem vælger- og politikerholdninger hos Fremskridtspartiet. Vælgergruppens afstemningsadfærd var helt som forventet, medens partiets folketingsgruppe indtog en overvejende positiv holdning til 18 års valgret. Ganske vist viste afstemningen i Folketinget, at dette parti rummede såvel tilhængere som modstandere, men i udtalelser og ikke mindst i partiets fjernsynsudsendelse var den positive holdning til 18 års valgret klart dominerende. I modsætning hertil fremstod Det konservative Folkeparti trods en vis splittelse i folketingsgruppen som et altovervejende modstanderparti, og partiet var dermed i overensstemmelse med sine vælgere. Endelig markerede Venstre i partiets TV-udsendelse tydeligt splittelsen i partiet, og dette genfindes som forventet på vælgerplan, hvor der som nævnt kan påvises en noget forskelligartet adfærd hos partiets funktionærvælgere og dets gruppe af selvstændige.

6. Sammenfatning

Sammenfattende kan det fremhæves, at det økologiske mønster ved folkeafstemningen om 18 års valgret i 1978 på flere punkter adskiller sig fra mønstret ved den tilsvarende afstemning i 1969. Ikke mindst kan der i 1969 konstateres en meget stærk sammenhæng mellem "nej"-procent og valgdeltagelse, medens denne sammenhæng er væsentlig svagere i 1978. Derimod spiller ved begge afstem-

ninger center-periferi-dimensionen en dominerende rolle i sammenligning med urbaniseringsgraden.

Et af de mest centrale argumenter i kampagnen forud for folkeafstemningen vedrørte overensstemmelsen mellem valgrets alder og myndighedsalder. Dette synspunkt spillede tilsyneladende en væsentlig rolle for mobiliseringen af tilhængerne.

Der kunne i undersøgelsen påvises en sammenhæng mellem afstemningsadfærd og faktorer som alder, stilling og partitilhørsforhold. Som forklaringsfaktor var partitilhørsforholdet klart den mest betydningsfulde.

Endelig undersøgte forholdet mellem folketingsgruppernes holdning til 18 års valgret og den tilsvarende holdning i partiernes vælgerkorps. Der blev fundet god støtte for det synspunkt, at partier, der indtog en holdning, der afveg væsentligt fra partiets almindelige ideologiske placering, ikke ville få følgeskab af partiets vælgere.

Bilag

I de følgende 5 bilagstabeller er værdierne på de forskellige variable grupperet på forskellig måde, ligesom nogle værdier er udeladt i nogle af tabellerne.

Dette har været nødvendigt for at sikre et rimeligt grundlag for de foretagne procentberegninger.

Bilagstabel 1. Ja-procenter for selvstændigt erhvervsdrivende mænd. Særskilt efter alder og partitilhørsforhold

	Socialdemokratiet, Radikale Venstre og Retsforbundet		Partierne til højre*	
	pct.	(N=)	pct.	(N=)
20-29 år	71	(7)	31	(13)
30-39 år	75	(16)	14	(43)
40-54 år	59	(17)	17	(88)
55-69 år	69	(13)	15	(41)

*Kristeligt Folkeparti, Centrum-Demokraterne, Venstre, Konservative Folkeparti og Fremskridtspartiet.

Bilagstabel 2. Ja-procenter for funktionærer. Særskilt efter alder og partitilhørsforhold

	Socialdemokratiet		Radikale Venstre og Retsforbundet		Venstre		Konservative Folkeparti		Fremskridtspartiet	
	pct.	(N=)	pct.	(N=)	pct.	(N=)	pct.	(N=)	pct.	(N=)
20-29 år	76	(93)	82	(17)	46	(26)	43	(28)	43	(14)
30-39 år	71	(122)	75	(48)	49	(55)	30	(38)	36	(31)
40-54 år	71	(90)	75	(36)	65	(20)	31	(45)	33	(18)
55-69 år	67	(30)	62	(8)	55	(11)	23	(22)	-	(5)

Bilagstabel 3. Ja-procenter for faglærte og ufaglærte arbejdere.
Særskilt efter alder og partitilhørsforhold

	Kommunister, VS og SF		Socialdemokratiet		Fremskridtspartiet	
	pct.	(N=)	pct.	(N=)	pct.	(N=)
20-29 år	100	(28)	73	(98)	37	(30)
30-39 år	74	(28)	71	(113)	52	(21)
40-54 år	79	(14)	70	(127)	53	(19)
55-69 år	86	(7)	63	(68)	9	(11)

Bilagstabel 4. Ja-procenter for kvinder i alderen 30-54 år.
Særskilt efter stilling og partitilhørsforhold

	Funktionær		Faglært eller ufaglært arbejder		Husmoder	
	pct.	(N=)	pct.	(N=)	pct.	(N=)
Centrum-venstre*	80	(155)	76	(92)	75	(150)
Andre	31	(106)	44	(27)	43	(127)

*Kommunister, VS, SF, Socialdemokratiet, Radikale Venstre, Retsforbundet.

Bilagstabel 5. Ja-procenter for svarpersoner på 70 år og derover
for udvalgte partier

	pct.	(N=)
Socialdemokratiet	66	(128)
Radikale Venstre og Retsforbundet	41	(29)
Venstre	23	(62)
Det konservative Folkeparti	15	(34)